

GLAGOLSKE KARAKTERISTIKE ARAPSKOG PARTICIPA AKTIVNOG

Particip aktivni ili *ism al-fā'il* ima značajnu ulogu u strukturi arapske rečenice, posebno u neglagolskim rečenicama u kojima dolaze do izražaja njegove kategorijalne i funkcionalne osobine. U širokoj je upotrebi u jezičkoj praksi i zahvaljujući komunikacijskim potrebama društva neprestano se razvija formiranjem novih oblika prema poznatim paradigama za svaku glagolsku vrstu posebno ili pridodavanjem novih značenja postojećim oblicima.¹ Posebno je značajna uloga participa aktivnog u sintaksičkoj strukturi arapske rečenice zato što se može koristiti na pozicijama koje zauzimaju imenice i na pozicijama koje izvorno pripadaju glagolima. Particip aktivni se zbog toga može nalaziti u poziciji subjekta (*mubtada'*) i predikata imenske rečenice (*ḥabar*), zatim agensa, odnosno subjekta glagolske rečenice (*fā'il*) i predikata glagolske rečenice, odnosno glagola (*fi'l*) i u tom slučaju može imati direktni objekt (*maf'ūl bihi*) i druge glagolske dopune (*manṣūbāt*) ali i sam se nalaziti u poziciji nekih glagolskih dopuna. Particip aktivni se može nalaziti i u konstrukciji aneksije kao njen prvi član (*muḍāf*) a može biti i s određenim članom. Particip aktivni se u navedenim pozicijama upotrebljava i u Kur'ānu pa je zbog toga poznavanje prirode ove vrste riječi značajno i radi razumijevanja kur'anskog teksta. O navedenim i drugim osobinama koje omogućuju participu aktivnom široku i raznovrsnu upotrebu u rečenici govorit će se u ovom radu i to uglavnom sa sintaksičkog aspekta i s težištem na njegove glagolske karakteristike.

Particip aktivni, prema tradicionalnoj arapskoj gramatici, izvodi se iz infinitiva perfekta osnovne vrste promjenljivih trilitera glagola na oblik *fā'il* a od izvedenih vrsta trilitera i kvadrilitera glagola na za svaku vrstu određen

1 O upotrebi participa aktivnog u savremenom arapskom jeziku u različitim funkcijama govori se u radu: Muhamed A. Mujić, „Ismu l-fā'il u savremenom arapskom jeziku“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 32-33/1982.-83., Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1984., 17-26.

paradigmatski oblik.² Prema klasifikaciji riječi, zbog glagolske rekcije koju posjeduje, particip aktivni spada u kategoriju imenica koje se označavaju kao povezane s glagolima (asmā' muttasila bi af'al) ili imenice slične glagolima (asmā' mušabiha bi af'al). Osim participa aktivnog (ism al-fā'il) u ovu vrstu imenica spadaju još *mašdar* (infinitiv), *ism al-maf'ūl* (particip pasivni), *šifa mušabbaha bi ism al-fā'il* (pridjev sličan participu aktivnom) i *ism at-taf'dil* (elativ). Sve navedene vrste riječi, osim infinitiva, tretiraju se i kao izvedenice (muštaqqāt) zato što se izvode iz glagola i istovremeno kao pridjevi (šifāt) zbog pridjevskog karaktera značenja koje izražavaju. Zbog glagolskih vrijednosti koje imaju, sve ove vrste riječi zajednički se definiraju i kao imenice koje imaju glagolsku rekciju (al-asmā' al-latī ta'mal 'amal al-fi'l).

Zbog toga Ibn al-Ḥāgīb particip aktivni definira kao izvedenicu (muštaqq) iz glagola koja izražava značenje radnje dotičnog glagola,³ a Ibn al-Mālik kao pridjev (šifa) koji označava agensa glagolske radnje (fā'il) i njegov rod pomoću vokala i *sukūna* - na isti način kao i imperfekt - izražavajući značenje imperfekta i perfekta.⁴ Zajedničko ovim dvjema definicijama jeste da particip aktivni tretiraju kao izvedenicu iz glagola koja označava njegovog agensa, odnosno radnju i njenog izvršioca. Međutim, kufanski gramatičari particip aktivni tretiraju kao posebnu vrstu glagola koja izražava trajno vrijeme.⁵

2 W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, Translated from the German of Caspary and edited with numerous additions and corrections by W. Wright, Third edition revised by W.R. Smith and M.J. de Goeje, Vol. I, Cambridge at the University Press, 1955., 131 i 143; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, I-IV, Dār al-ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1974-76., III, 240-242; Muḥammad As'ad an-Nādīrī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya, Kitāb fi qawā'id an-naḥw wa aṣ-ṣarf*, al-Maktaba al-'ašriyya, Ṣaydā-Bayrūt, 2002., 98-99.

3 Muḥammad b. al-Ḥasan al-Astarābādī Raḍiyuddīn, *Šarḥ al-Kāfiyya*, I-II, aš-Šarika aš-šaḥāfiyya al-'uṣmāniyya, (Istānbūl), 1310./1900., II, 198.

4 Ibn Mālik, *at-Tashīl*, 136. Navedeno prema: Bahā'uddīn 'Abdullāh b. 'Aqīl al-'Aqīlī, *Šarḥ Ibn 'Aqīl (Šarḥ Alfīyya Ibn 'Aqīl)*, I-II, s.l., s.a. wa ma'ahu: Muḥammad Muḥyiddīn 'Abdulḥamīd, *Minḥa al-ġalīl bi taḥqīq Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 106, nap. 1; Muḥammad Aḥmad Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi 'inda an-nuḥāt al-'Arab*, Maktaba al-anġlū al-miṣriyya, al-Qāhira, 160.

5 Ovakvo tumačenje participa aktivnog u skladu je s njegovim tretiranjem u drugim semitskim jezicima: akadskom, sirijskom i hebrejskom u kojima particip aktivni izražava, također, trajno vrijeme (M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 161).

Particip aktivni se, inače, u arapskoj gramatici definira kao promjenljiva izvedena imenica koja na pridjevski način izražava radnju, događanje ili stanje (ḥadat) aktivnoga glagola u imperfektu i istovremeno u sebi implicira postojanje agensa (fā'il) kao vršioca takve radnje ili onoga kome se takav događaj ili stanje pripisuju. Tako u primjeru: جَنَّبِي بِالْتَمْرِ الرَّاهِدِ، أَجْنُكَ بِالْمُسْتَبِدِّ الْعَادِلِ *Dovedi mi pobožnog tigra, ja ću tebi pravednog tiranina* participi زَاهِدٌ i عَادِلٌ na pridjevski način izražavaju značenje „pobožnosti“, odnosno „pravednosti“ u općem smislu i istovremeno osobu koja prakticira navedenu „pobožnost“, odnosno „pravednost“.⁶ Particip aktivni, dakle, osim što predstavlja rezultat radnje, događaja ili stanja koje izražava glagol iz kojeg je izveden, istovremeno pokazuje i stanje u kojem se nalazi subjekt takvoga glagola. Zbog toga se za particip aktivni može reći da u osnovi predstavlja pridjev nastao iz aktivnoga glagola koji izražava svojstva imenice na koju se odnosi tako da se označava i kao glagolski pridjev radni.⁷ S obzirom na vremensku dimenziju glagola i particip aktivni izražava vremenski ograničen, odnosno prolazni karakter radnje, događaja ili stanja tako što pokazuje trenutačno pridjevsko značenje. Particip aktivni, međutim, svojim oblikom ne pokazuje tačno vrijeme realizacije sadržaja glagola iz kojeg je izveden nego se ono razumijeva iz konteksta u kojem se ostvaruje njegov sadržaj. Ova karakteristika participa aktivnog predstavlja i jednu od osobina po kojoj se razlikuje od običnog pridjeva koji izražava trajna svojstva (ṣifa tābita) elementa na koji se odnosi i tako bliže određuje njegovu suštinu. Samo neki participi aktivni, kao što su npr.: خَالِدٌ، مُسْتَمِرٌّ، دَائِمٌ izražavaju trajna svojstva.⁸ Međutim, budući da se u klasifikaciji riječi u arapskom jeziku pridjevi tretiraju kao imenice (asmā'), ovdje se govori o imenskoj i glagolskoj prirodi participa aktivnog. Navedene vrijednosti participa aktivnog, uključujući i pridjevsku, utvrđuju se iz konteksta u kojem se particip aktivni upotrebljava i sintaksičke funkcije koju vrši u rečenici. Tako u primjeru: كَانَ فِيهِمْ شَابٌّ مَّجْهُولٌ *Među njima je bio jedan nepoznat mladić*, particip aktivni شَابٌّ predstavlja imenicu kao subjekt u rečenici, dok u primjeru: وَهُوَ يَوْمَئِذٍ فَتَى شَابٌّ *A on je tada bio mlad čovjek* isti particip aktivni predstavlja pridjev koji se nalazi na poziciji atributa.⁹

6 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 238-239.

7 W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, 131; Dr. Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Federacija Bosne i Hercegovine, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Izdavačka kuća Ljiljan, Sarajevo, 1998., 259.

8 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 239; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 100.

9 T. Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, 418.

Međutim, i drugi participi aktivni mogu ponekad izražavati trajna svojstva i tada se tretiraju kao pridjevi slični participu aktivnom (šifa mušabbaha bi ism al-fā'il). Da li se radi o participu aktivnom ili pridjevu, u svakom konkretnom slučaju utvrđuje se na osnovu konteksta u kojem se takva gramatička jedinica realizira. Kontekst u kojem participni oblik riječi izražava trajna svojstva i zbog toga se tretira kao pridjev, može biti formalnog i semantičkog karaktera. U prvom slučaju sam oblik riječi izražava trajno značenje, kao što su naprijed navedeni participi, ili u slučaju kada se particip aktivni javlja kao određenica (muḏāf) u konstrukciji aneksije čija odredbenica (muḏāf ilayhi) predstavlja agens takvog participa, npr.: رَاجِحٌ عَقْلُهُ، رَابِطٌ جَاشُهُ، حَاضِرَةٌ بَدِيهَتُهُ: *Imam pametnog, odvažnog i prisebnog prijatelja*. Participni oblici u izvornom obliku u navedenom primjeru s imenicima na koje se odnose glase: رَاجِحٌ عَقْلُهُ، رَابِطٌ جَاشُهُ، حَاضِرَةٌ بَدِيهَتُهُ. U kontekstu značenjskog karaktera trajnost značenja svojstva participnog oblika riječi utvrđuje se na osnovu značenja imenice na koju se odnosi, npr.: مَالِكٌ يَوْمَ الدِّينِ *Vladaru Sudnjeg dana*.¹⁰ Prema tome, jasno je da u navedenom kur'anskom ajetu izraz مَالِكٌ ne predstavlja particip aktivni nego pridjev koji izražava trajno svojstvo „vlasti“ i „moći“ (مَلِكٌ) koje se odnosi na Uzvišenog Allaha. Kada izražavaju trajna svojstva, kao u navedenim primjerima, participni oblici riječi, premda izvedeni iz prijelaznih glagola, ponašaju se kao da su neprijelazni. Zbog toga nemaju direktni objekt i ne impliciraju u sebi pronominalni sufiks koji predstavlja agens (fā'il) glagolske radnje, što je, inače, karakteristika participa aktivnog.¹¹

Isticanjem prolaznosti ili trenutačnosti sadržaja želi se ukazati na jednu od razlika koje postoje između participa aktivnog i običnog pridjeva koji izražava trajan sadržaj, kao što su, npr., trajna prirodna svojstva. Budući da je lišen pojma vremena, obični pridjev lišen je i mogućnosti promjene svoga sadržaja. Prolaznost sadržaja participa aktivnog kojim opisuje imenicu na koju se odnosi pokazuje se vremenom realizacije sadržaja dotičnog participa koje se utvrđuje na temelju kontekstualne situacije. S obzirom na to da particip aktivni izražava trenutačna svojstva (šifa 'āriḏa) koja su

10 *Al-Qur'ān*, al-Fātiḥa, 4.

11 Abū al-Qāsim Maḥmūd b. 'Umar az-Zamaḥšarī, *al-Mufaṣṣal fi ṣan'a al-i'rāb*, Dār wa maktaba al-Hilāl, Bayrūt, 1993., 293; Abū al-Baqā' Ya'īs Muwaffaquddīn ibn 'Alī, *Šarḥ al-Mufaṣṣal*, Maḡma' al-luġa al-'arabiyya, Dimašq, 1411./1990., VI, 83; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 99-100 i 109-110; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 242-243.

vremenski ograničena, ona se mogu odnositi na sadašnjost, budućnost ili prošlost, zavisno od konteksta i načina njegove upotrebe. Tako, npr. particip aktivni حَاسِنٌ označava trenutačnu ljepotu koja se može odnositi na jedno od tri glagolska vremena, dok pridjev حَسَنٌ izražava trajnu ljepotu zato što pridjevi izražavaju trajna svojstva, bez obzira na kontekst u kojemu se realiziraju.¹²

Zahvaljujući navednim karakteristikama, za particip aktivni se može reći da predstavlja kombinaciju imenske forme i semantičkih vrijednosti glagola zbog čega se u organizaciji arapske rečenice može ponašati kao imenica, pridjev, prilog ili glagol i zauzimati sintaksičke pozicije u rečenici koje izvorno pripadaju navedenim vrstama riječi. Zbog toga, te širine značenja glagola iz kojih se formiraju, i participi aktivni mogu izražavati veoma širok spektar takvih značenja.

Particip aktivni je, međutim, primarno imenica, i njegova osnovna karakteristika kao imenice je fleksija (i' rāb), isto kao što je osnovna odlika glagola rekcija ('amal). Particip aktivni se dovodi u vezu s glagolom u imperfektu na osnovu njegove formalne i semantičke sličnosti s ovim glagolskim oblikom, isto kao što se glagolski oblik imperfekta dovodi u vezu s participom aktivnim zbog sufiksalne fleksije koju imperfekt ima. U formalnom pogledu particip aktivni je sličan imperfektu po rasporedu vokala i *sukūnā* koji se u takvoj formi u jezičkoj praksi konsekventno javljaju, npr.: يَصْرِبَانِ = صَارِبَانِ ili يَصْرِبُونَ = صَارِبُونَ. Zato što je u formalnom pogledu sličan glagolu u imperfektu koji izražava sadašnje i buduće vrijeme, i particip aktivni izražava takvo značenje. Iz navedene činjenice proizlazi i njegova sličnost s ovim glagolskim oblikom u semantičkom pogledu tako da, npr.: هَذَا يَصْرِبُ زَيْدًا عَدَاً znači isto kao i هَذَا صَارِبٌ زَيْدًا عَدَاً *Ovaj (čovjek) će izudariti Zejda sutra.*¹³ S obzirom na semantičke vrijednosti glagola i formalnu sličnost s oblikom imperfekta, particip aktivni se u određenim rečeničnim okolnostima može nalaziti u poziciji glagola i ostvarivati rekciju imperfektnog glagolskog oblika bez promjene značenja. Međutim, glagolska rekcija participa aktivnog tretira se kao njegova sekundarna

12 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 83; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 109.

13 'Abbās Ḥasan dodaje i značenje trajanja radnje s vremenskim prekidima (istimrār mutağaddid) što uključuje sva tri vremena koja može izražavati i oblik imperfekta, npr.: مَنْ يَكُنَ الْيَوْمَ مُهْمَلًا عَمَلَهُ يَجِدُ نَفْسَهُ عَدَاً فَاقْدِرْ رِزْقَهُ: *Ko zanemruje svoje poslove danas, izgubit će opskrbu sutra.* 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 247; M. A. Ḥudayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 161.

osobina, isto kao i fleksija imperfekta, pa se zbog toga na pozicijama u rečenici koje primarno pripadaju glagolima, može nalaziti samo onda kada u sebi implicira značenje glagola. Budući da je glagolska rekcija sekundarna osobina participa aktivnog, on je na drugim pozicijama u rečenici gubi.

Glagolska vrijednost participa aktivnog bez promjene značenja pokazuje se na više mjesta i u Kur'ānu. Tako se često u sintaksičkoj poziciji koja izvorno pripada glagolu u jednom *kiraetu* nalazi particip aktivni da bi se u drugom *kiraetu* na istom mjestu nalazio odgovarajući glagol. Tako se, npr., u ajetu: وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ *Allah sve životinje stvara od vode*¹⁴ umjesto glagola خَلَقَ u jednom *kiraetu* nalazi particip aktivni خَالِقٌ ili u ajetu: فَالِقَ الْإِصْبَاحِ *On čini da zora sviće*¹⁵ umjesto participa aktivnog فَالِقٌ nalazi glagol فَلَاقَ.¹⁶

Particip aktivni pokazuje glagolsku rekciju u tri slučaja: kada je neodređenog oblika, kada je s određenim članom i kada se nalazi u poziciji određenice (muḏāf) u konstrukciji aneksije sa svojim agensom (fā'il) koji zauzima poziciju odredbenice (muḏāf ilayhi). Neodređeni oblik participa aktivnog smatra se primarnim oblikom ovog participa zato što *tanwīn* kao znak neodređenosti predstavlja izvorni oblik imenica. Budući da glagolska vrijednost participa aktivnog pretpostavlja mogućnost izražavanja glagolske radnje imperfekta to znači i ostvarivanje prijelaznosti glagolske radnje koju particip aktivni izražava, npr.: هَلْ مُكْرِمٌ سَعِيدٌ ضَيْوَفُهُ *Da li će Seid lijepo primiti svoje goste?* odnosno neprijelaznosti, npr.: خَالِدٌ مُجْتَهِدٌ أَوْلَادُهُ *Halidova djeca se trude* - zavisno od toga da li je particip aktivni izveden iz prijelaznog ili neprijelaznog glagola. To znači da particip aktivni kao regens ('āmil) postiže glagolsku rekciju na svojim pacijentisima (ma'mūlāt) isto kao i imperfekt na svojim pacijentisima (agens, direktni objekt i druge glagolske dopune). Tako u primjeru: زَيْدٌ زَائِرٌ عَمْرًا عَدَا *Zejd će posjetiti Amra sutra* زَيْدٌ predstavlja agens (fā'il) glagolske radnje koju izražava particip aktivni kao predikat glagolske rečenice (fi'l) dok imenica عَمْرًا predstavlja njegov direktni objekt (maf'ul bihi) zato što rečenica znači kao da glasi: زَيْدٌ يَزُورُ عَمْرًا عَدَا *Zejd će posjetiti Amra sutra*. Isto tako u primjeru: زَيْدٌ صَارِبٌ غَلَامُهُ عَمْرًا عَدَا *Zejdov sluga će sutra izudarati Amra* konstrukcija زَيْدٌ صَارِبٌ predstavlja imensku rečenicu u kojoj je particip aktivni صَارِبٌ njen predikat (ḥabar) a imenica زَيْدٌ subjekt (mubtada'), dok konstrukcija غَلَامُهُ predstavlja agens (fā'il) glagolske radnje koju izražava particip aktivni صَارِبٌ kao njen predikat (fi'l) a imenica عَمْرًا

14 *Al-Qur'an*, an-Nūr, 45.

15 *Al-Qur'an*, al-An'am, 96.

16 M. A. Huḏayr, *Qaḏāyā al-maf'ul bihi...*, 161-162.

njegov direktni objekt zato što rečenica znači kao da glasi: يَضْرِبُ غَلَامُهُ عَمْرًا
*Njegov sluga će izudarati Amra.*¹⁷

Particip aktivni bez određenog člana implicira u sebi agens (fā'il) u nominativu bez ikakvih uvjeta ukoliko je agens skrivena ili iskazana lična zamjenica. Skrivena regirana lična zamjenica u ovom slučaju može biti samo trećeg lica.¹⁸ Ukoliko je agens participa aktivnog eksplicitna imenica, particip aktivni postiže glagolsku rekciju zahtijevači nominativ svojeg agensa i akuzativ direktnog objekta pod dva uvjeta. Prvi je da particip aktivni izražava značenje sadašnjeg ili budućeg vremena, a drugi, da mu prethodi element na koji se particip aktivni „naslanja“ (ya'tamid). Takav element može biti niječna čestica, npr.: مَا مُخْلَفٌ عَهْدَهُ شَرِيفٌ *Onaj koji ne ispunjava svoja obećanja nije častan čovjek* koja može biti i interpretativna, npr.: مَا شَاكِرٌ السُّوقِ إِلَّا مَنْ رَاجَتْ بِضَاعَتُهُ *Tržištu je zahvalan samo onaj čija roba ima prođu*, odnosno: *Niko nije zahvalan tržištu osim onog čija roba ima prođu*, zatim upitna čestica koja može biti eksplicitno iskazana, npr.: أَرَأَيْتَ رَئِيسَ الْحُكُومَةِ رَئِيسَ أَرَأَيْتَ رَئِيسَ الْحُكُومَةِ رَئِيسَ *Da li predsjednik vlade posjećuje predsjednika države?* ili implicirana, npr.: غَافِرٌ أَخُوكَ الْإِسَاءَةَ أَمْ مُحَاسِبٌ عَلَيْهَا *Da li tvoj brat oprašta činjenje loših djela ili zahtijeva odgovornost za to?* zatim subjekt imenske rečenice (mubtada') tako da particip aktivni u tom slučaju predstavlja predikat takve rečenice (ḥabar), npr.: زَيْدٌ مُنْفِقٌ مَالًا فِي وُجُوهِ الْبِرِّ *Zejd troši imetak u dobrotovorne svrhe* ili predstavlja predikat abrogiratora (ḥabar an-nāsiḥ), npr.: كَانَ زَيْدٌ مُنْفِقًا مَالًا فِي *Zejd je trošio imetak u dobrotovorne svrhe*, *Zejd je trošio imetak u dobrotovorne svrhe* ili predstavlja objekt abrogiratora (maf'ul an-nāsiḥ) *Mislio sam da Zejd troši imetak u dobrotovorne svrhe*, zatim vokativna čestica, kao u primjeru: يَا طَالِعًا جَبَلًا *O ti što se penješ na brdo!* koji implicitno glasi: يَا رَجُلًا طَالِعًا جَبَلًا *O, ti, čovječe što se penješ na brdo!*, zatim kada se particip aktivni nalazi u poziciji atributa eksplicitno iskazanoj imenici, npr.: الْخَسِدُ نَارٌ قَاتِلَةٌ صَاحِبَيْهَا *Zavist je vatra koja ubija zavidnika* ili elidiranoj imenici, ukoliko se iz konteksta razumije njeno postojanje, npr.: كَمْ (رَجُلٍ) قَائِلٌ لَكَ سُوءًا *Koliko je (ljudi) govorilo ti loše stvari!?* i, na kraju, kada se nalazi u poziciji kvalifikatora okolnosti (ḥāl) antecedentu koji se nalazi prije njega, npr.: عَلِيٌّ يَخْطُبُ عَلِيٌّ رَافِعًا صَوْتَهُ *Alija drži govor podignutog glasa.*¹⁹

17 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaṣṣal*, VI, 68.

18 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 247; An-Nādirī, *Naḥw al-luḡa al-'arabiyya*, 100.

19 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaṣṣal*, VI, 78-80; Ar-Raḍī, *Šarḥ al-Kāfiyya*, II, 203; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 107-109; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 249-250; An-Nādirī,

Particip aktivni bez određenog člana ne pokazuje glagolsku rekciju u deminutivnom obliku zbog toga što takav particip izražava slabo glagolsko značenje jer deminucija predstavlja odliku imenica i time particip aktivni udaljuje od njegove sličnosti imperfektu. Tako se ne može reći: يَقِفُ حَوَيْرِسٌ زَرْعًا nego: يَقِفُ حَارِسٌ زَرْعًا *Stoji (čovjek) koji čuva njiivu*. Particip aktivni ne pokazuje glagolsku rekciju ni kada poslije njega slijedi atribut zato što se time razdvaja od svog objekta, tako da se ne može reći: يُقْبِلُ رَاكِبٌ سَيَّارَةً nego: يُقْبِلُ رَاكِبٌ سَيَّارَةً مُسْرِعٌ *Pristiže (čovjek) koji brzo vozi auto*. Particip aktivni se od svog objekta ne može razdvojiti ni umetnutim elementom, tako da se ne može reći: هَذَا مُؤَدِّيَةٌ مُؤَدِّيَةٌ وَاجِبَةٌ - وَاجِبَةٌ مُكْرَمٌ nego: هَذَا مُكْرَمٌ مُؤَدِّيَةٌ وَاجِبَةٌ *Ovaj (čovjek) cijeni (ženu) koja izvršava svoje obaveze* zato što rečenica u osnovi tako glasi.²⁰

Particip aktivni, kako objašnjava Ibn Ya‘īš, postiže glagolsku rekciju jedino ukoliko se „naslanja“ na neki od navedenih elementa koji mu prethode (niječna čestica, upitna čestica, subjekt imenske rečenice, imenica koju atributira i imenica čiji je kvalifikator okolnosti) zbog toga što se particip aktivni u tom slučaju nalazi na pozicijama koje u osnovi pripadaju glagolima. Zbog toga se i u participu aktivnom kada se nalazi na navedenim pozicijama implicira glagol. Tako predikat u osnovi predstavlja glagol jer izražava ono što je nepoznato onome kome se govorno lice obraća. Sadržaj atributa i kvalifikatora okolnosti, također, se saopćava pomoću glagola ili elementa koji se odnosi na glagol. Upitna čestica se, opet, nalazi na poziciji glagola zato što se pitanje uvijek odnosi na sadržaj predikata, dok niječna čestica, inače, pripada glagolima. Pošto particip aktivni, kao imenska riječ, ima slabu glagolsku rekciju on je ostvaruje jedino kada se „naslanja“ na navedene elemente, ili je u suprotnom nema. Glagol zbog jačine rekcije koju posjeduje, međutim, ne treba takav element.²¹

Particip aktivni, kako objašnjava ar-Rađī, ne može ispoljavati glagolsku rekciju ukoliko se prije njega ne nalazi neki od naprijed spomenutih elementa zato što particip u osnovi dolazi poslije neodređene imenice i izražavajući radnju, događanje ili stanje (ḥadaṭ) na pridjevski način bliže određuje takvu imenicu. Takva imenica, kako objašnjava ar-Rađī, „žudi“ za participom

Naḥw al-luġa al-‘arabiyya, 100-101; Muṣṭafā al-Ġalāyīnī, *Ġāmi‘ ad-durūs al-‘arabiyya*, (Rāġa‘a ḥādīhi aṭ-ṭab‘a wa naqqāḥahā: Sālim Šamsuddīn), al-Maktaba al-‘ašriyya, Šaydā-Bayrūt, 1423./2003., 601-602.

20 ‘Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 250; Ar-Rađī, *Šarḥ al-Kāfiyya*, II, 197; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf‘ūl bihi...*, 172-174.

21 Ibn Ya‘īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 79.

da je svojim značenjem bliže odredi, odnosno specificira, kao u primjeru: *رَجُلٌ ضَارِبٌ* *čovjek koji udara*. Uvjetovanje javljanja određenog elementa prije participa aktivnog kao njegovog antecedenta je obavezno zato što, kako dalje objašnjava ar-Rađī, particip aktivni u osnovi predstavlja pridjev tako da pojavljivanje njegovog antecedenta prije njega jača i razjašnjava particip aktivni u njegovoj izvornoj poziciji zbog čega postiže i moć glagolske rekcije.²²

Particip aktivni može i na implicitan način ostvarivati rekciju na svom objektu. Objekt u ovom slučaju dolazi na početku rečenice, prije participa aktivnog i njegovog subjekta (*ištiḡāl*), s tim što na mjestu koje u standardnom rasporedu riječi pripada objektu dolazi pronominalni sufiks koji se odnosi na inverzni objekt, npr.: *سَعِيدًا أَنَا زَائِرُهُ* *Posjetit ću Seida* ili *زَيْدًا أَنْتَ ضَارِبُهُ* *Da li ti udaraš Zejda?* U navedenim primjerima eksplicitni regens ukazuje na implicitni regens tako da spomenuti primjeri implicitno glase: *سَعِيدًا أَنَا زَائِرُهُ* odnosno: *أَضَارِبُ زَيْدًا أَنْتَ ضَارِبُهُ*. Ovakvom konstrukcijom ističe se emfatička vrijednost objekta i zbog toga se ovakve konstrukcije koriste uglavnom iz stilskih razloga.²³

Particip aktivni bez određenog člana, prema tome, jedino kada ispunjava navedene uvjete može imati rekciju nominativnog padeža na svom agensu u obliku eksplicitne imenice, akuzativnog padeža na direktnom objektu i izražavati sadašnje ili buduće vrijeme ili trajanje radnje s prekidima (*istimrār mutaḡaddid*). Ovakvim oblikom participa aktivnog može se izraziti prošlo vrijeme s rekcijom akuzativa njegovog direktnog objekta samo u dva slučaja: kada ispunjava iste uvjete koji se odnose na izražavanje sadašnjeg i budućeg vremena ili trajanja radnje s prekidima i kada umjesto participa aktivnog bez zbrke u značenju može doći imperfekt. Tako se, npr., može reći: *كَانَتْ الْأَمْطَارُ أَمَسَ غَاسِلَةً الْأَشْجَارَ وَمُنْقِيَةً مِيَاهَهَا الْهُوَاءَ* *Kiša je jučer saprala drveće i očistića zrak*, zato što se može reći i: *كَانَتْ الْأَمْطَارُ أَمَسَ تَنْقِي مِيَاهَهَا الْهُوَاءَ* ali je neispravno reći: *هَذَا يَخْصُدُ قَمَحًا* zato što se ne može reći: *هَذَا حَاصِدٌ قَمَحًا أَمَسَ*. Za postizanje rekcije na drugim pacijentisima participu aktivnom nisu potrebni nikakvi uvjeti.²⁴

22 Ar-Rađī, *Šarḥ al-Kāfiya*, II, 199-200. - Obaveznost javljanja određenog elementa prije participa aktivnog, prema as-Suyūfīju, je učenje basranskih gramatičara, dok kufanski gramatičari i s njima al-Aḥfaš al-Awsaṡ to ne uvjetuju. M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 185; Ar-Rađī, *Šarḥ al-Kāfiya*, II, 200.

23 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 69; An-Nādirī, *Naḥw al-luḡa al-'arabiyya*, 440; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, I, 516; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 172.

24 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 247-248.

Kada izražava značenje prošlog vremena, particip aktivni ne može imati rekciju akuzativa na direktnom objektu bez navedenih uvjeta zato što, bez obzira na semantičku sličnost, u formalnom pogledu nije sličan perfektu koji nije sufiksallyno promjenljiv. Zato se ne može reći: *زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا أَمْسَ*. Ukoliko se ovakvim participom bez postojanja navedenih uvjeta želi izraziti prošlo vrijeme, neophodna je konstrukcija aneksije u kojoj particip aktivni zauzima poziciju određenice kao njen prvi član (*muḏāf*) a pacijentis poziciju odredbenice kao drugi član (*muḏāf ilayhi*). U tom slučaju navedeni primjer glasi: *مَرَرْتُ بِرَجُلٍ ضَارِبَاهُ زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا أَمْسَ* *Zejd je udario Amra jučer* ili *الرَّيْدَانُ الرَّيْدَانُ* *Prošao sam pored čovjeka kojeg su udarala dvojica Zejda*. Međutim, al-Kisā'i i u ovom slučaju dopušta glagolsku rekciju participa aktivnog tako da je, prema njemu, ispravno reći: *زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا أَمْسَ* *Zejd je izudario Amra jučer*. Ovakvo mišljenje podržavaju još Ibn Hišām i Ibn Maḏā'. Al-Kisā'i svoje mišljenje izvodi iz ajeta: *وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ* *A pas njihov, opruženih prednjih šapa, na ulazu je ležao*.²⁵ Kao argument za ovakvo mišljenje navodi se i primjer: *هَذَا مُعْطِي زَيْدٌ دَرَهْمًا أَمْسَ* *Ovaj (čovjek) je dao Zejdu jedan dirhem jučer*. Međutim, ostali gramatičari odbacuju ovakvo mišljenje ističući da se u navedenom ajetu radi o narativnom kazivanju prošlosti u sadašnjosti, dok je u drugom primjeru drugi objekt pacijentis implicitnog glagola: *هَذَا مُعْطِي زَيْدٌ* *هَذَا مُعْطِي زَيْدٌ*. Pacijentis participa aktivnog u ovakvoj konstrukciji aneksije ne može se tretirati kao direktni objekt niti imati njegovu fleksiju zato što se ne može reći: *هَذَا مُعْطِي زَيْدٌ* isto kao što se ne može reći ni: *هَذَا غُلَامٌ زَيْدًا*. Ovakva konstrukcija aneksije tretira se kao prava (*iḏāfa maḥḏa*) jer particip aktivni u ovakvoj genitivnoj vezi, sve dok izražava značenje perfekta, ne može imati određeni član. Tako, isto kao što se u slučaju prave genitivne veze ne može reći: *الْغُلَامُ الرَّجُلُ*, ne može se reći ni: *هَذَا الضَّارِبُ الرَّجُلُ أَمْسَ*, kao što se može reći kada se želi izraziti sadašnje ili buduće vrijeme. Particip aktivni u ovakvoj konstrukciji aneksije ne može imati određeni član zato što *alif* i *lām* u ovom slučaju s participom aktivnim imaju značenje odnosne zamjenice *الَّذِي koji*, a particip aktivni značenje glagola koji se odnosi na navedenu zamjenicu. Zbog toga particip aktivni s *alifom* i *lāmom* i ostvaruje rekciju na riječi koja slijedi poslije njega. U ovom slučaju, kako ističe Ibn Ya'īš, nema razlike između ovakvog participa i perfekta zato što *الضَّارِبُ koji je udario* znači isto kao i *الَّذِي ضَرَبَ koji je udario* i zbog toga ovakav particip ima rekciju perfekta.²⁶

25 *Al-Qur'ān*, al-Kahf, 18.

26 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 77; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 248-249.

Međutim, i neodređeni particip aktivni s *tanwīnom* - u slučaju kada su ispunjeni naprijed navedeni uvjeti za realizaciju njegovog pacijentisa u akuzativu kao direktnog objekta - može se realizirati i u konstrukciji aneksije s pacijentisom u genitivu u poziciji odredbenice. Tako se pored: مَا أَنْتَ الْيَوْمَ مُصَاحِبٌ الْعَادِرِ *Ne možeš danas prijateljevati s nevjernim*, može reći i: مَا أَنْتَ الْيَوْمَ مُصَاحِبٌ زَيْدًا الْعَادِرِ. U ovom slučaju ništa se ne mijenja u značenju anaksijske konstrukcije samo što radi olakšanja u izgovoru dolazi do ispuštanja *tanwīna* ili konsonanta *n* i rekcije genitivnog padeža odredbenice koji dolazi umjesto *tanwīna*. U značenjskom pogledu odredbenica i dalje zadržava svoju objekatsku prirodu. Tako se odredbenica (muḏāf ilayhi) u ovakvoj konstrukciji aneksije nalazi prema položaju u rečenici na poziciji direktnog objekta koju Sibawayh zbog toga naziva značenjskim objektom. Tako konstrukcija aneksije: هَذَا ضَارِبٌ زَيْدًا *Ovaj (čovjek) udara Zejda sada* znači isto kao da je rečeno: هَذَا ضَارِبٌ زَيْدًا. S obzirom na to da *tanwīn* predstavlja izvornu karakteristiku imenskih riječi a aneksija olakšanje u izgovoru, odredbenica zbog toga izražava objekatsko značenje. Zbog toga što je cilj ovakve konstrukcije aneksije formalne prirode a ne iskazivanje novog značenja, gramatičari ovakvu konstrukciju aneksije nazivaju nepravom (idāfa ġayr maḥḏa). Prema većini gramatičara i pronominalni sufiks kada se nađe u pozici odredbenice ima isti status kao i imenica, npr.: هَذَا ضَارِبُكَ غَدًا *Ovaj (čovjek) će te izudarati sutra.*²⁷

Kada pacijentis participativnog u ovakvoj konstrukciji aneksije dobije apozitiv, takav apozitiv može prema položaju koji ima u rečenici biti u akuzativu slijedeći izvorni padež akuzativa odredbenice zato što u osnovi predstavlja direktni objekt participativnog koji se nalazi u poziciji odredbenice, a može imati i genitivne nastavke slijedeći faktički padež odredbenice koja se nalazi u poziciji pacijentisa participativnog. Tako naprijed navedeni primjer konstrukcije aneksije s apozitivom pacijentisa participativnog može glasiti: (مَا أَنْتَ الْيَوْمَ مُصَاحِبُ الْعَادِرِ وَالْمُنَافِقِ وَالْمُنَافِقِ) *Ne možeš danas prijateljevati nevjernom i lićemjernom*, ili (هَذَا مُدْرَسُ النَّحْوِ وَالْبَيَانَ الْبَيَانَ) *Ovo je nastavnik gramatike i stilistike*, ili (أَنْتَ مُعِينُ الْعَاجِزِ الْمُسْكِينِ الْمُسْكِينِ) *Ti pomažeš nemoćnog siromaha.*²⁸

Ukoliko je participativni izveden iz glagola koji može imati dva ili više objekata (mafā'īl) i ispunjava naprijed navedene uvjete i s jednim od njih uđe u konstrukciju aneksije, ostali objekti obavezno dolaze u akuzativu kao

27 M. A. Huḏayr, *Qaḏāyā al-maf'ūl bihi...*, 168-171.

28 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 254-255; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 118-119; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 602.

njegovi direktni objekti, npr.: هَذَا أَنَا طَانَ الْجَوُّ مُعْتَدَلًا *Mislim da je vrijeme umjereno*, هَذَا أَنْتَ مُخْبِرُ الصَّدِيقِ الزَّيَارَةَ *Ovaj (čovjek) daje Zejdu jedan dirhem* ili هَذَا قَرِيبَةٌ *Da li ćeš obavijestiti prijatelja o skorašnjoj posjeti?* U prva dva primjera glagoli طَانَ i أَعْطَى imaju dva objekta a u trećem glagol أَخْبَرَ tri. S obzirom na to da particip aktivni, isto kao i glagol iz kojeg je izveden, u sva tri slučaja ispunjava uvjete za dobijanje direktnog objekta u akuzativu, objekti koji slijede prvi objekt u konstrukciji aneksije u poziciji odredbenice, dobijaju akuzativne nastavke.²⁹

Particip aktivni s određenim članom, prema većini gramatičara, ostvaruje glagolsku rekciju bez ikakvih uvjeta i može izražavati sva tri glagolska vremena, npr.: (جَاءَ الْمُعْطِي الْمَسَاكِينَ أَمْسَ (الآنَ، غَدًا) *Došao je (čovjek) koji je jučer pomogao (sada pomaže, će sutra pomoći) siromašne*. Zbog toga se na ovakav particip aktivni ne odnose pravila koja važe za particip aktivni s *tanwīnom*, kao što su obaveznost dolaska određenih elementa prije, nemogućnost upotrebe deminutivnog oblika participa aktivnog ili bilo koje drugo pravilo koje važi kao uvjet za ostvarenje glagolske rekcije participa aktivnog s *tanwīnom*, npr.: مَا أُعْجِبَ رَائِدًا هَذَا ، فَهُوَ النَّاطِمُ أَمْسَ قَصِيدَةً رَائِعَةً *Ono što je obradovalo ovog našeg istraživača jeste autor koji je jučer napisao izvanrednu pjesmu*. Kao argument za tvrdnju da particip aktivni s određenim članom može izražavati sadašnje vrijeme navodi se kur'anski ajet: وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ *I muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu i muškarcima koji često spominju Allaha*.³⁰

Međutim, ukoliko se želi izraziti isključivo prošlo vrijeme participa aktivnog s glagolskom rekcijom, takav particip aktivni mora biti s određenim članom zato što nije sličan glagolskom obliku čije bi značenje trebao izražavati. Zbog toga se participu aktivnom dodaje određeni član da bi zajedno predstavljali odnosnu rečenicu u kojoj se impliciraju agens glagolske radnje i glagol kao osnovni elementi rečenične strukture. S obzirom na to da se pojedinačna riječ ne može tretirati odnosnom rečenicom nužno je da se na poziciji koja pripada glagolu nalazi riječ glagolu slična kojoj se potom dodjeljuje mogućnost ispoljavanja glagolske rekcije koju prije nije imala. Zbog toga as-Suyūṭī particip aktivni tretira kao poluglagol.³¹

29 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 255; Ibn 'Aqil, *Šarḥ Ibn 'Aqil*, II, 118.

30 *Al-Qur'an*, al-Aḥzāb, 35; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 254; Ibn 'Aqil, *Šarḥ Ibn 'Aqil*, II, 110-111; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 165.

31 Ibid.: 162.

Alif i lām, prema većini gramatičara, u ovom slučaju nisu u službi determinacije nego imaju značenje odnosne zamjenice الَّذِي *koji*, a particip aktivni značenje glagola tako da se u participu aktivnom s određenim članom implicira lična zamjenica kao agens glagolske radnje koja se odnosi na pojam na koji se odnosi određeni član, odnosno sadržaj opisan participom aktivnim. Agens participa aktivnog u ovom slučaju implicite znači الَّذِي فَعَلَ *Onaj koji je izvršio radnju* opisanu participom aktivnim. Tako u primjeru: هَذَا الضَّارِبُ زَيْدًا *Ovo je onaj koji je udario Zejda* particip aktivni الضَّارِبُ znači ضَرَبَ الَّذِي *onaj koji je udario*, dok imenica زَيْدًا predstavlja direktni objekt (maf‘ul bihi) na koji prelazi radnja participa aktivnog. Zbog toga navedeni primjer znači kao da glasi: هَذَا الَّذِي ضَرَبَ زَيْدًا *Ovo je onaj koji je udario Zejda*. Prema nekim gramatičarima, ovakav particip aktivni, premda ima oblik imenske riječi, vrši funkciju glagola zato što određeni član ne može doći na glagol. Particip aktivni s određenim članom, prema ovakvim mišljenjima, ima glagolsku rekaciju zato što određeni član onemogućava upotrebu konstrukcije aneksije a nalazi se umjesto *tanwīna* tako da samo ovakav particip aktivni može izražavati radnju koja se realizirala u prošlom vremenu.³²

Objekt kao pacijentis (ma‘mūl) participa aktivnog, isto kao i kod finitnih glagolskih oblika, može doći i prije participa aktivnog kao svog regensa ukoliko je particip aktivni bez određenog člana, npr.: زَيْدٌ عَمْرًا ضَارِبٌ *Zejd Amra udara*, أَنْتَ الْخَيْرُ فَاعِلٌ *Ti činiš dobro djelo*, الزَّيْدُونَ عَمْرًا ضُرَابٌ *Zejdi udaraju Amra*, ili الْهِنْدَاتُ عَمْرًا ضَوَارِبٌ *Hinde udaraju Amra*. Objekt ne može doći prije participa aktivnog s određenim članom zato što *alif i lām* u ovom slučaju predstavljaju odnosnu zamjenicu prije koje ne može ništa doći što pripada odnosnoj rečenici. Pacijentis ne može doći ni prije participa aktivnog koji se nalazi u konstrukciji aneksije kao njen drugi član, npr.: هَذَا وَكَدُّ مُكْرَمٍ خَالِدًا *Ovaj (dječak) je dijete (čovjeka) koji ugošćuje Halida*, niti prije participa aktivnog u genitivu poslije prijedloga, npr.: أَحْسَنْتُ إِلَى مُكْرَمٍ عَلِيًّا *Bio sam ljubazan prema (čovjeku) koji lijepo prima Aliju*. Ukoliko je particip aktivni u genitivu poslije redundantnog prijedloga (ḥarf al-ğarr az-zā'id), pacijentis može doći i prije participa aktivnog, tako da se primjer: لَيْسَ سَعِيدٌ بِسَابِقِ خَالِدًا *Seid ne dolazi prije Halida* može iskazati i ovako: لَيْسَ سَعِيدٌ خَالِدًا بِسَابِقٍ.³³

32 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 77; Ar-Rađī, *Šarḥ al-Kāfiya*, II, 201; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 110; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ūl bihi...*, 164.

33 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 74; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 602; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 101.

Particip aktivni ima glagolsku rekciju i kada se nalazi u dvojini muškog i ženskog roda, u pravilnoj množini muškog i ženskog roda ili u nepravilnoj (izlomljenoj) množini i kada je s određenim članom ili nedeterminiran s *tanwīnom*, s tim što je pravilna množina podesnija od nepravilne zato što ima iste nastavke kao i glagol, npr.: هَمَّا ضَارِبَانِ زَيْدًا *Njih dvojica udaraju Zejda*, isto kao i هَمَّا يَضْرِبَانِ زَيْدًا *Njih dvojica udaraju Zejda* ili هُمْ ضَارِبُونَ زَيْدًا *Oni udaraju Zejda*, isto kao i هُمْ يَضْرِبُونَ زَيْدًا *Oni udaraju Zejda*, ili هَذَانِ الضَّارِبَانِ زَيْدًا *Ova dvojica su izudarali Zejda*, هَؤُلَاءِ الْقَاتِلُونَ بَكْرًا *Ovi su ubili Bekra*.³⁴ Particip aktivni, dakle, može imati glagolsku rekciju i u obliku nepravilne množine, tako da se može reći: الرِّئْدُونَ ضَرَابٌ عَمْرًا *Zejdi udaraju Amra* i الِهِنْدَاتُ ضَوَارِبٌ عَمْرًا *Hinde udaraju Amra*.³⁵ Kao i u jednini, objekt može doći prije participa aktivnog i kada je particip u dvojini ili množini, npr.: هَذَانِ ضَارِبَانِ زَيْدًا *Ova dvojica će Zejda izudarati* i هَؤُلَاءِ زَيْدًا ضَارِبُونَ *Ovi će izudarati Zejda*. Konsonant *n* dvojine i pravilne množine muškog roda participa aktivnog kada ostvaruje glagolsku rekciju smatra se stabilnim konsonantom koji se nalazi umjesto *tanwīna* i zato se ne može izostavljati, kao u ajetu: وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزُّكُوتَ *I onima koji namaz obavljaju i onima koji zekat daju*.³⁶ Kao primjer participa aktivnog u pravilnoj množini muškog roda bez određenog člana navodi se ajet: كَادَ مَلَائِكَةُ بَاسُطُوا أَيْدِيَهُمْ *Kad meleki budu ispružili ruke svoje*³⁷ u kojem bi se, prema al-Farrā'u, čitalo أَيْدِيَهُمْ u slučaju kada bi bilo بَاسُطُونَ.³⁸

Osim direktnog objekta particip aktivni može imati i druge vrste glagolskih dopuna, kao što su apsolutni objekt (maf'ul muṭlaq), npr.: آتَا خَالِدًا *Izudarati će Zejda dobro*,³⁹ objekt lokacije (maf'ul fihi), npr.: خَالِدًا *Halid putuje u subotu*,⁴⁰ zatim objekt pratnje (maf'ul ma'ahu),

34 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 257; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 116; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ul bihi...*, 174.

35 Oblik فَوَاعِلُ se koristi za ženski rod zbog njegove kontinuirane upotrebe u jezičkoj praksi za množinu oblika فَاعِلَةٌ. Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, VI, 74; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, III, 257; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, II, 116; M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ul bihi...*, 174.

36 *Al-Qur'an*, an-Nisā', 162.

37 *Al-Qur'an*, al-An'am, 93.

38 M. A. Ḥuḍayr, *Qaḍāyā al-maf'ul bihi...*, 167.

39 Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, I, 558; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 432.

40 Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, I, 580; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, II, 245; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 443; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 455.

npr.: سَائِرُ وَالْحَدِيقِ الرَّجُلُ šeta parkovima,⁴¹ te kvalifikator okolnosti (ḥāl) kao dopunu priloškog karaktera, npr.: أَنْتَ مَا شِئًا Ideš li pješice? koji može doći i prije participa aktivnog kao svog regensa, npr.: مُسْرِعًا ذَا رَاحِلٍ Žureći, ovaj (čovjek) je otputovao.⁴² U poziciji kvalifikatora okolnosti također se najčešće nalazi particip aktivni kao imenica atributivnog karaktera, kao što se vidi i u navedenim primjerima. Particip aktivni kao predikat imenske rečenice može imati i element specifikacije, npr.: زَيْدٌ مُتَّفَقٌ شَحْمًا Zejd puca od debljine.⁴³

Ključne riječi: arapski jezik, gramatika, particip aktivni.

Summary

Verbal characteristics of Arabic participle active (*ism al-fa'il*)

The role of participle active (*ism al-fa'il*) is important in the structure of the Arabic sentence, particularly in non-verbal sentences in which its categorical and functional characteristics are being expressed. Because of its verbal characteristics, which is reflected in the realization of verbal government, apart from position which nouns have in sentences can be used in position which originally belongs to the verbs. Because of that participle active can be found in the position of subject (*mubtada*) and predicate of noun sentence, than agent or subject of verb sentence (*fa'il*) and predicate of verb sentence or verb (*fi'l*), and in that case can have direct object (*maf'ul bihi*) and other verb complements in accusative case (*mansubat*) but itself has position of some verbs compliments. Participle active can be found in structure of agents as its first article (*mudaf*) and can also be with definite article. About this and other characteristics which enable participle active broad and heterogeneous use in a sentence, this work is about, mainly from syntactic

41 Ibn Ya'īš, *Šarḥ al-Mufaššal*, II, 51; Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, I, 590-593; Ar- Rađī, *Šarḥ al-Kāfiya*, I, 195; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, II, 308; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 469; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 460.

42 Ibn 'Aqīl, *Šarḥ Ibn 'Aqīl*, I, 647; Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, II, 118; Al-Ġalāyīnī, *Ġāmi' ad-durūs al-'arabiyya*, 469-470; An-Nādirī, *Naḥw al-luġa al-'arabiyya*, 484.

43 Ar- Rađī, *Šarḥ al-Kāfiya*, I, 220; 'Abbās Ḥasan, *an-Naḥw al-wāfi*, II, 422.

aspect and with essence on his verb characteristics. Participle active shows its verbal government in form of normative agents of verbal aspect and accusative of direct object when, with coming definitive article/elements rather use as in definitive article with *tanwinom* and that can express present and future tense. When it is used with *alif* and *lam* as an article, participle active without any condition reaches verbal government and can express all three verbal tense. Participle active can be used in construction of annexation as its first article (*mudaf*) and in that case depends on the context, can express present, future and past tense.